

4-дәріс

ҚАЗАҚСТАННЫҢ
АШЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІ

ЖЕКЕ ҚАРЖЫ

Қаржылық есептілік түрлері

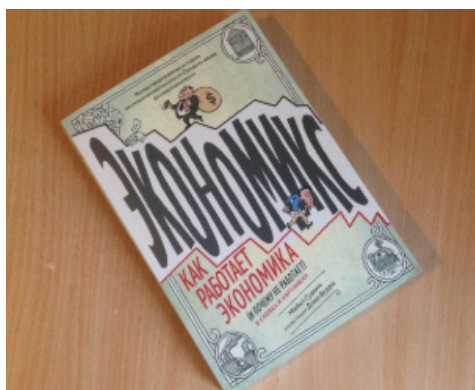

Сұрақтар

1. Қаржылық есептілік мәні және мазмұны
2. Баланс бөліктері
3. Ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп

Бүгінгі күні, қаржылық тұрғыдан сауатты болу тек бизнес үшін ғана емес, сондай ақ күнделікті өмірде де маңызды және қажетті. Негізгі банктік ережелер кез келген қаржы мәселелерінде нақты қаржылық ережелер мен тәртіпті сақтау керектігі туралы айтады, егер тәртіп сақталса, яғни барлық қызмет түрлерінде де табысқа жетуге болады. Біз бәріміз ақша табамыз және оны жұмсаймыз, кейде үнемдейміз, кейде сатып алуды жоспарлап отырмыз. Әдетте біз көбінесе жалпы ережелерді ғана басшылыққа ала отырып өз қаржымызды басқарамыз, бірақ көп жағдайда бұл көбінесе қарызға ақша алуға, несие алуға әкеліп жатады. Бұндай жағдайға жетпес үшін әр адам өз қаржысын сауатты есепке алып, бюджетті тиімді жоспарлап отыруы тиіс.

Бүгінде жеке қаржыны басқару тақырыбы бойынша көптеген әдебиеттер жазылған, түрлі тренингтер мен семинарлар өткізілді. Бірақ, өкінішке орай, барлық материалдар мен курстарды меңгеру үшін уақыт және ақша қажет. Осы беріліп отырған дәріс жеке қаржыларды тиімді басқаруға бағытталған мәселелерді шешуге және қаржылық сауаттылықты ашуға мүмкіндік беретіп тақырыптарды түйіндеп, оқырман үшін түсінікті етіп құрастырылған.

Қаржылық сауаттылықты дамыту үшін экономикалық теория, микроэкономика, макроэкономика және сыртқы сауда қатынастарын саласын жан жақты оқып үйрену жеке қаржыларды толық талдау және есепке алу үшін қажет емес. Бірақ, егер сіз осы салалар бойынша қызығушылық танытып, қызықты және қолжетімді ақпараттар іздесеңіз, Майкл Гудвиндің «Экономика» кітабын оқып шығуды ұсынамын.

Қаржылық есептер-бұл адамның немесе отбасының ағымдағы қаржылық жағдайын сипаттайтын жеке қаржылық деректер. Олар адамның немесе отбасының активтері мен міндеттемелері, сондай-ақ табыстары мен шығыстары туралы жиынтық ақпарат болып табылады. Екі ең пайдалы есеп: ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп және баланс.

Бухгалтерлік баланс (немесе меншікті капитал туралы есеп) активтерді, міндеттемелерді және таза құнды көрсете отырып, көрсетілген күнгі адамның немесе отбасының қаржылық жағдайын сипаттайды. Ол ағымдағы жай-күйі туралы есеп береді және сізде қазіргі уақытта не бар, сізге не істеу керек және барлық қарыздарыңызды жапқан кездегі таза нәтиже қандай болатыны көрсетеді. Ол «Сен жүрген жер қаржылық жағдайы жақсы ма?» деген сұраққа жауап береді.

Келесі маңызды қаржылық есеп — ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп (немесе кірістер мен шығыстар туралы есеп) болып табылады. Онда ай немесе жыл сияқты белгілі бір уақыт кезеңі ішінде орын алған кірістер мен шығыстардың транзакциялары аударылған және жинақталғаны көрсетіледі. Ол сізге ақша қайдан келді және қайда кеткенін көрсетеді. Ол «Сіздің ақшаңыз қайда кетті?» деген сұраққа жауап береді.

Байлық құру шеберлігіңіздің масштабын бағалау үшін өз капиталыңызды анықтаңыз. Бұл сіздің міндеттемелерді активтерден алып тастағаннан кейінгі жағдайыңыз. Егер сіз өзіңіздің қаржылық табысқа шын мәнінде байыпты қарайтын болсаңыз, онда сіз көп ұзамай қарындашпен және қағазбен немесе

Кітап: Жеке қаржы

Дәріс: Қаржылық есептілік түрлері

компьютеріңізге барып, қайда тұратынын дәл анықтау үшін. Мұны сіз өзіңіздің балансыңызды дайындау арқылы жасай аласыз. Оны жылына кемінде бір рет жаңартып, алдыңғылармен салыстырған жөн, сондықтан барлық ескі қаржылық есептеріңізді сақтаңыз. Сонда сіз осы жылдар ішінде сіздің прогресіңізді бағалай аласыз. Таза құн баяу өседі, бірақ уақыт өте келе артады.

Егер сіз өз мансабыңызда табысты болсаңыз және осы кітапта баяндалған негізгі қағидаттарды ұстансаңыз, онда сіз 1 миллиондай доллар немесе одан да көп қаражат жинауға сізге ешқандай кедергі жоқ деп айтуға болады.

Әр адам өмір сүру деңгейіне, тапқан табысына қарамастан өмірінде кемінде бір рет үлкен қаржылық қиындықтарға тап болды. Сонымен қатар, қаржылық қиындықтарды көбінесе табысы төмен адамдар емес, керісінше ақша қиындықтарын бастан кешіретін тәуелсіз табысы бар азаматтар болып табылады.

Әдетте, жеке қаржыны есепке алу төмендегі мәселелерді шешуге мүмкіндік береді:

- жеке қаражатыңыздың құрамынан «қосымша» ақша табу;
- қаржылық қиындықтардың себептерін, сондай-ақ оларды шешу жолдарын анықтау;
- қарызсыз өмір сүру;
- қаржылық мақсаттарды іске асыру;
- Мемлекетке тәуелді болмай, кәрілікке ақша жинау.

Жеке қаржыны есепке алуды, қаржылық мақсаттарды жоспарлауды, кредиттік бақылауды жүргізуді, қорларды құруды жүргізу үшін келесі есепке алу әдістерін қолдануға болады:

- қағазға түсіру (күнделік, арнайы ноутбук және т.б.);
- Кестелерде есеп жүргізу (Microsoft Excel, Microsoft Word және басқалары);
- Жеке қаржыны есепке алу үшін қызмет ететін арнайы бағдарламалық қамтамасыз етуді пайдалану.

Жеке қаржы есебі біздің кірістер мен шығыстар біздің бюджетімізде болу үшін біздің бюджетті бақылауға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда біз өз мақсатымызға ақша бөліп, өзіміз үшін анықтаған мөлшерде бөле аламыз.

Жұмыс берушілердің сауалнамасы XXI ғасырдағы мансаптық табысқа қажетті ең маңызды қабілеттіліктің цифрландыру болып табылатынын көрсетеді. Бұл бизнес моделін өзгерту үшін күнделікті өмірде сандық технологияларды пайдалану. Apple сағаты-технология сағатты алып, оған телефон мүмкіндіктері, хабар алмасу және интернет мүмкіндіктері бар технологияны енгізуінің мысалы. Олар «сандық тәсілмен ойла»дейді. Сондықтан, қаржыларды есепке алу үшін цифрлық технологияларды кең қолдануды үйрену өте маңызды.

Жеке қаржыларды есепке ала отырып, біз мынадай сұрақтарға жауап ала аламыз:

1. табысымыздың қалай және қалай өзгеретінін;
2. біздің шығыстарымыздың баптары мен мөлшері қандай жағдайда өзгеріп отырады;
3. жоспарланған бюджетке қандай шарттарды орындағанда сай болатынымызды

Егер сізге ақша қажет болатын мақсаттарыңыз бар болса, егер сіз ағыммен жүруге келіспесеңіз және «келешекке кел» принципі қолдансаңыз, онда жеке қаржыларды ескере отырып, сіздің қаржылық

мақсаттарыңыздың жүзеге асырылуына алғашқы қадамыңыз болады. Оқу үйрену -бұл адамдар ие табиғи қабілеттер мен таланттар. Сондықтан қаржылық сауаттылықты ашу да кез келген адам игере алатын сала. Сіз сандарға жақсысызба? Сіз оңай жария сөз сөйлей аласызба? Сізге мәселені шешу ұнайды ма? Сіздің табиғи таланттарыңыз қандай? Осы сұрақтар маңайында өзіңізге талдау жасай отырып, қаржылық сауаттылықты қалай дамыту мәселесен әр адам өзі де шеше алады.

Баланс үш бөліктен тұрады: активтер, пассивтер және таза құн.

Сізге тиесілі заттар – «Сіз иелік ететін заттар». Баланс активтерінің бөлімінде әділ нарықтық құн бойынша бағаланатын баптар берілген. Бұл сатып алғысы келген тұтынушы бастапқы төленген сома немесе ол бір жылдан кейін төлей алатын қарды емес, бұл қалаған сатып алушы қалаған сатушыға төлеуі. Активтерді ақша, материалдық немесе инвестициялық активтер ретінде жіктеу пайдалы.

Ақша активтері (сондай-ақ өтімді активтер немесе олардың баламалары ретінде белгілі) чектер мен жинақ шоттары секілді жоғалған немесе шығынсыз құны бар ақша қаражатына оңай айырбасталуы мүмкін төмен тәуекелді қолма-қол позицияларды қамтиды.

Материалдық активтердің негізгі мақсаты күнделікті өмір салтын қамтамасыз ету болып табылатын жеке меншік болып табылады. Жиһаз және көлік құралдары сияқты материалдық активтер, әдетте, уақыт өте келе құнсызданады.

Инвестициялық активтерге (сондай-ақ күрделі активтер ретінде белгілі) салыстырмалы түрде қызмет ету мерзімі ұзақ мен құны жоғары, қосымша табыс алу және құнын арттыру (немесе құнын ұлғайту) сияқты өздері ұсынған ақшалай пайда үшін сатып алынатын материалдық және материалдық емес объектілер кіреді. Мысал ретінде инвестициялық пай қорлары мен облигацияларды атауға болады. Инвестициялық активтер әдетте бағаланады және болашақ өмір сүру деңгейін қолдауға бағытталады.

Төменде активтердің әр түрінің кейбір мысалдары бар.

Ақша активтері:

- Ақша қаражаты (кассадағы қолма-қол ақшаны, ағымдағы шоттарды, жинақ шоттарын, жинақ облигацияларын, депозиттік сертификаттарды және ақша нарығының шоттарын қоса алғанда)
- Салықтарды қайтару
- Басқалардан келген ақша қаражаттары

Материалды қактивтер:

- Автокөлік, мотоцикл, кеме, велосипед;
- Үй, пәтер;
- Жиһаз, ас үй жиһазы;
- Электронды тауарлар
- Жеке меншік заттар (зергерлік бұйымдар, құралдар, киімдер)
- Және басқалар

Инвсетициялық активтер:

- Ақция, облигация, пайлық инвестициялық қорлар, алтын, серіктестік, өнер
- Аннуитеттер мен өмірді сақтандыру
- Жеке және жұмыс берушімен есептелетін зейнетақы есебі

Қысқа мерзімді міндеттемелер

- Басқа адамдарға есептелетін жеке несиелер
- Кредиттік карта және шоттардағы қалдықтарды есептен шығару
- Басқа ашық кредиттік міндеттемелер
- Тегін кәсіби қызметтер (дәрігерлер, стоматологтар, мануальды терапевтер, заңгерлер)
- Төленбеген салықтар
- Бөліп төлеуге арналған несие мен лизинг
- Құнды қағаздар бойынша маржаналды несиелер

Баланстағы активтердің жалпы сомасы міндеттемелердің жалпы сомасына таза құнды қоса алғандағысына тең. «Баланс» деп аталуына себеп болғандықтан екі жақ бір-бірімен балансталуы керек. Нақты бір күнге арнап қаржылық жағдайыңызды көрсету үшін есепке алатын жағдайларды өзіңіз таңдайсыз. Міндеттемелерді азайту арқылы активтерді ұлғайта аласыз немесе олардың екеуін де жасай аласыз. Активтер мен меншікті капиталды арттыру тәсілдерінің бірі-шығындарды қысқарту. Мүмкін, сіз

жұмысқа барғанда күн сайын сатып ала алатын кофе немесе газды сусыннан бас тартуыңыз керек болады. Шығыстардың кез келген азаюы банкте актив ретінде ақша қалдырады. Тұрғын үй және көлік сияқты қымбат заттарға арналған шығыстарды қысқарту активтерге одан да көп әсер етеді. Екінші әдіс-меншікті капиталды арттыру-активтерді салу немесе қарызды өтеу үшін табысты арттыру. Мысалы, егер сіз көп ақша табсаңыз, қосымша ақшаларды жұмсау үшін қосымша шығындар жасау туралы емес, мүмкін сіздің жаңа табыс пен сіздің ескі табыс арасындағы жартысын немесе одан да көп айырмашылықты үнемдеу туралы ойлануыңыз керек. Үшіншіден, борышты өтеу, әсіресе жоғары пайыздарға арналған кредиттік карталар бойынша қалдықтар өз капиталын тез арттыруы мүмкін. Төртіншіден, активтерді сатып алу немесе қарызды өтеу үшін табысты арттыру үшін толық емес жұмыс күні жұмыс істеу керек.

Адамдар табыс тауып, бай бола алмайды. Осы байлық зейнетақы бағдарламасы шеңберінде инвестициялардың өсуі, бизнестің басталуы және жылжымайтын мүлікті иелену сияқты уақыт ағымында активтер құнының ұлғаюынан қаржылық жағдайы жақсарады.

Ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп (немесе кірістер мен шығыстар) уақыт кезеңінде алынған және жұмсалған жалпы соманы, әдетте бір ай немесе бір жыл жиынтықтайды. Ол сіз осы уақыт кезеңі ішінде өз табысының шегінде өмір сүре алдыңыз ба, қаражаттың түсуі мен түсуін көрсетеді.

Ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп үш бөлімнен тұрады: кіріс (жалпы алынған кіріс); шығыстар (жалпы шығыстар); және профицит (таза пайда немесе таза табыс), егер жиынтық кіріс жалпы шығыстардан асып кетсе, немесе шығыстар кірістен асып кетсе, тапшылық (немесе таза шығын) туындайды. Мұндай есептер, әдетте, кассалық негізде жасалады, бұл тек тіркелген операциялар нақты алынған қолма-қол ақшамен немесе жұмсалған қолма-қол ақшамен байланысты болып табылады.

Кіріс дегеніміз - ақша қаражатының түсуі: сіздің ақшалай табыстарыңыз қайдан келіп жатыр деген сұраққа сіз жай ғана жалақы сияқты табыс туралы ойлауыңыз мүмкін, бірақ сіз ақша қозғалысы туралы есепке қосу керек басқа да табыс түрлері бар:

- Бонустар мен комиссиялар
- Балаға жәрдемақы немесе алимент
- Мемлекеттік көмек
- Әлеуметтік қамтамасыз ету бойынша жәрдемақы
- Стипендия және гранттар
- Активтерді сатудан түскен пайда
- Басқада табыстар (сыйлықтар, рента, капиталдың өсуі)

Ақша шығындары ол - шығысы: ақша қозғалысы туралы есепте көрсетілген кезең ішінде жасалған барлық шығындар қайда кетеді, олар шығыстар бөлімінде көрсетілуі тиіс. Көрсетілген шығыстардың саны мен түрі әр адам мен отбасы үшін әр түрлі болады. Көптеген адамдар шығыстарды тұрақты немесе айнымалы болып табылуына байланысты жіктейді.

Тұрақты шығындар әдетте әр уақыт кезеңі ішінде бірдей мөлшерде төленеді және олар, әдетте, икемсіз және келісімге келістіруге болады. Мұндай шығыстардың мысалдары автомобильге жалдау төлемдері мен бөліп-бөліп төлеу кредиттері болып табылады. Әдетте бекітілген шығыстарды азайту үшін көп күш қажет. Сіз лайықты серіктес тапқанда, барлық қаржы мәселелері бойынша (мысалы, кіріс, активтер, қарыздар) толық ашық болуға келіссіз, содан кейін келесі мүмкіндіктерді жасауды қарастырыңыз:

- Бір жалақымен өмір сүруге және екінші жалақының барлығын немесе көп бөлігін сақтауға. Сізде әрдайым екі адамның табысы болады деп болжау дұрыс емес. Жұмыстың жоғалуы, мансаптың ауысуы, отбасылық сұрақтар және қосымша оқыту-бұл кірістерге үзілістер болып табылады.
- Сіздің қаражаттың өсу деңгейімен өмір сүру. Сіздің шығындарыңызды, яғни, бюджет құрып, студенттік қарыздарыңызды және несие карталарын толық төлеп, одан кейін жинақтарыңызды көбейтіңіз.
- Әріптесіңізбен үнемі қаржылық мәселелер туралы сөйлесіңіз. Некелік кеңесшілер егер сіз қаржылық мақсаттар, проблемалар және жақындарыңызбен проблемалар туралы айтпасаңыз, сіздің қарым-қатынасыңызда сәтсіздікке ұшырайды деп айтады. Сондықтан күнтізбеде кейбір күндерді белгілеп, сөйлей бастаңыз!
- Өзіңіздің ақша табуыңыздың құпияларын айтыңыз. Әрбір бесінші американдықтың оның әріптесі білмейтін құпия қарызы, жинағы немесе ағымдағы шоты бар. Осы тақырыптарға ашық сөйлесудің уақыты келді.
- Бюджет құру және төтенше қор құруға міндеттеме алу. Сіз ақшаны жұмсап бұрын, қанша ақша келіп, кететін түсіну өте маңызды. Шұғыл қордың құрылуы бұл жағдайларды тез шешуге көсектеседі.

- Сіздегі зейнетақы жинақтарын жеке көбейтіңіз. Әр адамға кем дегенде табысыңыздың 10 пайызын сақтаңыз.
- Қызметкерлерге төлемдерді үйлестіру. Отбасылы жұптар көп жағдайда екі табыс бар, сондықтан әрбір қызметкерлер үшін артықшылықтары бар мәзір бар. Біреу басқаның жоспары бойынша алынған пайдадан бас тарта алады.
- Өмірді сақтандыруды жаңартып отыру.
- Үй иелері\ жалға алушылар және авто көлік сақтандыруларының жабылуын қадағалаңыз.
- Артық банктік шоттарды жабыңыз.
- Әрбір адамның несиелік тарихын қараңыз. Әр адамның несиелік рейтингін анықтаңыз. Несиелік есептерін қарастырыңыздар.
- Қарыздарға тәуелсіз болуға тырысыңыз. Әр адамның кімге және неше қарыз екенін анықтаңыз. Қарыздардан және осындай қаржылық міндеттемелерден аулақ болыңыз.
- Ақшаны қалай басқаруға болатынын шешіңіз. Қандай шоттарды кім төлейді және инвестициялық шешімдерді кім қабылдайды, сондай-ақ әрбір адам белгілі бір ақшаға жеке бақылау бола ма шешіңіз. Қатынастар алдындағы қарызды кім төлейді. Кім сыйлық үшін төлейді.
- Мүлікті беру жоспарларын жаңарту. Сіздің өміріңізде жаңа «бір нөмірмен» сіз өз ерігіңізді және келісім-шарт бойынша (өмірді сақтандыру, инвестициялық пай қорлары мен зейнетақы шоттары) немесе мүліктің меншік иесінің мақсаты бойынша, сондай-ақ қайтыс болған кезде төленуге тиісті мақсат бойынша барлық аударуларды, трастар мен алдын ала өкімдерді өзгертуіңіз (немесе баптау) қажет.
- Бенефициарларды өзгерту. Өмірді сақтандырудың барлық полистерінде, өзара қорлардың шоттары мен зейнетақы шоттарында бенефициарлар бар (сіздің өлуіңізде қаражат алатын адамдар), оларды құру кезінде аталған.
- Өзіңізді инвестициялаңыз. Сіздің біліміңізді жалғастырмастан ештеңе сізді басқалардан ажыратпайды, және сізді жоғарылатуға немесе төлеуге себеп жоқ.
- Ақша сұрақтарынан хабардар болыңыз. Жеке қаржыға табысқа жету үшін білу керек екенін біліңіз. Жақсы басқарусыз сіздің біліміңіз оларды көргіңіз келетіндей өседі емес екенін түсініңіз.

Жалақыдан жалақыға дейін өмір сүретіндер «дайын емес қарыз алушылар» болып табылады және олар төтенше шығындарға тап болған кезде терең қаржылық проблемаға тап болады. Мұндай адамдардың қаржылық тұрғыдан ешқашан дамымайтын және мәңгілікке сәтсіздікке ұшырайтынына негізгі себеп, олар табыс табудан аз тұрақты жұмсай отырып, қаржылық беріктілік қорын құра алмайды. Бұл сіз дамыту керек дағды.

Қаржылық іс-әрекеттерге ұтымды негіз болу үшін, қаржылық мақсат нақты нәтиже айқындалуы үшін нақты баяндалуға тиіс. Әрбір мақсат үшін нақты долларлық соманы енгізу шешуші мәнге ие. Мақсат әрбір міндет оны орындау үшін қанша уақыт пен күш қажет болуына байланысты анықталуы тиіс. Ақырында, әрбір мақсатқа жету үшін болжамды уақыт шеңберін қосыңыз.

4 -дәрістің түйіндемесі

1. Сіздің қаржыңызды басқару міндетті түрде қажет, өйткені бұл жағдайда ғана сіздің қаржыңызды сіз үшін жұмыс істейді. Шығындарыңыз төмендеп, жинақтау қорыңыз ұлғаюға мүмкіндік алады.
2. Жеке қаржыны есепке алу ақшаны үнемдеу деген емес, бұл, ең алдымен, ақша қозғалысын уақыттың ішінде кіруі мен шығуын қадағалау, бұл қаржының қозғалысын оңтайландыруды білдіреді. Басқаша айтқанда, ақшаңызды бақылап, қосымша шығындарды алып тастаңыз.
3. Жеке қаржы есебін пайдаланып, сіз үнемі «қосымша ақшаны» бөлуге мүмкіндік аласыз, осылайша оны өз қалауыңыз бойынша - жинақ үшін немесе басқа жолмен пайдалануға болады.

Дербес жұмыстарға арналған тапсырмалар

1. Жеке қаржыларды есепке алудың маңыздылығын өз тәжірибеңіздегі мысалдарға сүйене отырып дәлелдеп беріңіз.
2. Жеке қаржыларды есепке алудың негізгі әдістерін сипаттап беріңіз
3. Ақша қаражатының қозғалысы туралы есепті жасау барысында кездесеті кедергілерді атап, оларды сипаттап беріңіз

Кітап: Жеке қаржы

Дәріс: Қаржылық есептілік түрлері

Бақылау сұрақтары:

1. Қаржылық есептілік дегеніміз не?
2. Баланс құамының бөліктерін атаңыз
3. Ақша қаражатының қозғалысы туралы есеп қандай қағидаларға бағынады?
4. Шығындардың қандай түрлері болады?

Қосымша ресурстар

- С. Лукас.: Личное состояние: Приумножать, защищать, распоряжаться. М:Издательство Альпина, 2007 г. 320 с
- А. Гладкий .:Домашняя бухгалтерия и личные финансы на компьютере. М.: ЛитРес, 2012 г. 240 стр.